

OOSTVLAAMSCHE ZANTEN

MEDEDELINGEN VAN DE BOND DER OOSTVLAAMSE
FOLKLORISTEN

Maatschappij zonder winstbejag

Secretariaat van de Bond :
L. VERLODT, Zalmstraat, 69, Gent.
Alle stortingen te doen op postrekening :
969.46, Bond Oostvl. Folkloristen,
Gent.

Redactie van Oostvl. Zanten :
F. VAN ES,
Désiré De Wolfstr., 3, Aalst.
J. VERMEULEN & J. BOES

Herinneringen aan de Gentse Dierentuin.

DE NIEUWJAARSKAARTEN VAN DE BODE.

Thans herdenkt men de vijftigste verjaring van het verdwijnen van de Gentse Dierentuin (de Beestenhof of Zoologie).⁽¹⁾

Van een bloedverwant, lid der Maatschappij van Natuurlijke Historie, erfde ik een bijna volledige verzameling « Nieuwjaarskaarten », ieder jaar door de « bode » geschonken aan « Messieurs le Président et les membres de la Société Royale d'Histoire Naturelle de Gand ». Mijn verzameling gaat van 1856 tot 1899 (vier jaar nochtans, 1881 en 1882, 1887 en 1888, ontbreken). Deze beschrijving ervan diene als herinnering.

In 1851 had de Maatschappij van Natuurlijke Historie een prachtige tuin aangelegd in de Muinkmeersen, en een rijke verzameling dieren aangekocht, welke toen als de voornaamste van het land doorging. Edoch, na een bestaan van drie en vijftig jaren, werd de maatschappij ontbonden en de dierentuin gesloten.

Herinneren wij eraan, dat de dierentuin gedurende de Gentse kermisdagen ook voor het gewoon publiek toegankelijk was voor de som van 20 centiemen.

* * *

Over het algemeen vertonen de bewuste nieuwjaarskaarten in het midden een zicht op het administratiegebouw en het restaurant,

(1) Zie Oostvlaamsche Zanten, nr 4, 28° jg. 1953, blz. 104 in het artikel van V. over « Siesken de Gistmarchand ».

op de paviljoenen van de dieren of op de bijzonderste dieren zelf. In een randversiering (Verder in het artikel met de verkorting RV aangeduid.), ziet men dan planten staan en verschillende dieren. De naam van de maatschappij staat « en cartouche » samen met het Gentse wapenschild. In de loop van de jaren veranderen de namen van de bode, de tekenaar en de steendrukker, zoals we ter plaats zullen aanduiden.

1856. Gezicht op het Administratiegebouw en op het restaurant. In de RV : de olifant, de leeuw, de tijger en de buffel. De bode was E. Syts (en bleef dat tot in 1867). Tekening van N. Heins en steendruk van V. Van Doorselaere.

1857. Paviljoen van de struisvogels. In de RV : de bok, de antilope, de aap en de schildpad.

1858. Paviljoen der wilde dieren : leeuw, tijger, luipaard en hyena. In het verschiet, links, ziet men de St.-Pieterskerk.

1859. Paviljoen der vogels. In de RV : allerlei vogels en twee spelende apen. Zonder naam van tekenaar.

1860. Gezicht op de rots aan de vijver, waarboven de eerste kiosk met windmolen. Tekening N. Heins.

1861. Het paviljoen der roofvogels. Tekenaar A. Willemijns. Steendruk E. Hebbelinck.

1862. Algemeen gezicht op de dierentuin. Hier ziet men klaar dat het administratiegebouw op een hoogte staat en het restaurant er onder. In de RV : een pauw, een arend, een aap en een beer. Tekening N. Heins.

1863. Gezicht op de vijver en op de fontein; zwanen verlustigen zich in de vijver.

1864. Ander gezicht op de vijver, omringd door bomen, met zwanen en ooievaar.

1865. De olifant met geleider en een kangoeroe, in de houten afsluiting een dromedaris. In de RV : een aap en een eekhoorn, ook een bijzende papegaai. Zonder naam van tekenaar, steendruk J. Van Melle.

1866. Gezicht op het restaurant. Bezoeksters met crinolien. In de RV : een pauw, een eekhoortje, een aap en een papegaai.

1867. Paviljoen met olifant en dromedaris. In het verschiet, links : St.-Pieterskerk. Geen naam van tekenaar.

1868. Gezicht op het administratiegebouw en het restaurant. Veel volk en spelende kinderen. Zonder naam van de bode.

1869. Gezicht op de « oasis » met het vaardeke, zwanen spelen in het water

1870. Gezicht op de nieuwe kiosk en het middengebouw. In de RV : een hert, een struisvogel, een leeuw en een bever.

1871. Olifant, kangoeroe en dromedaris (zoals in 1865).

1872. Groot formaat van de kaart. Algemeen gezicht van de dierentuin met op de achtergrond, rechts de St.-Pieterskerk, de kazerne en de fabriek van Horemans. Links de huizen van St.-Pietersplein en de St.-Pietersnieuwstraat. De bode is nu J. Van Hemens (tot in 1876). Steendruk J. B. Hemelsoet, zonder naam van tekenaar.

1873. Gezicht op de achterkant van het administratiegebouw met de hokken van de zebra's en de herten. Twee vrouwenbeelden in de RV samen met arend, papegaai en uil.

1874. Gezicht op de rots, met de oude kiosk, maar zonder de windmolen. Zwanen in de vijver. In de RV : een pauw, apen, een papegaai en een neushoornvogel. Steendruk N. Heins.

1875. Spaanse geit met jong. In de RV : een arend, een uil en een gier. Langs onder twee broedende vogels.

1876. Paviljoen van herten, reeën. In de RV : allerlei kippen, duiven en zwanen, ook een zeehond. Tekening van A. Heins, steendruk N. Heins.

1877. Hok der geiten. In de RV : allerlei vogels en twee apen. Zonder naam van tekenaar, noch van bode.

1878. Algemeen gezicht op de dierentuin, genomen van op de St.-Pieterstoren. Het opschrift luidt nu : Société Royale d'Histoire Naturelle; jardin de zoologie de Gand. Skating-Ring. Concerts. Steendruk N. Heins.

1879. Spelende of vechtende beren. In de RV : langs onder de leeuw met het Gentse wapenschild; verder een buffel, een hert, kippen, ganzen en een flamingo, twee apen. In het verschieft de paviljoenen der vogels en der wilde dieren. De bode is nu P. Matthys. Steendruk J. Lobel.

1880. Struisvogels in hun park. In de RV : zwanen en struisvogels. Steendruk N. Heins.

1881 en '82 ontbreken in de verzameling.

1883. Bultenaar en bizon. Twee apen houden het Gents schild vast. Steendruk Lobel.

1884. Het apenhok.

1885. De afgespannen rots zonder de oude kiosk; herten en steenbokken op de rots.

1886. De olifant. Steendruk B. Gilliet.

1887 en 1888 ontbreken in de verzameling.

1889. De kameel met zijn geleider en het kemeljong er nevens. Op de rug van de kameel, zes kinderen, drie aan drie gezeten. In de RV : twee klimmende apen, een pelikaan en een arend. De bode is Ch. Canepeel. Steendruk N. Heins.

1890. Wagen met kinderen, voortgetrokken door twee lama's. In de RV : twee jonge lama's en twee zwanen. Steendruk N. Heins.

De tekeningen van de volgende kaarten zijn vermoedelijk van Arm. Heins.

1891. Hertenbok en hinde met jongen. In de RV : spelende apen en kinderen te paard.

1892. Zeehonden en hertenbok. In de RV : apen en vogels.

1893. Kinderfeest met vlaggenoptocht. In de RV : spelende apen en papegaai.

1894. Paviljoen der vogels. In de RV : flamingo, struisvogel, kraanvogel en parelhoen.

1895. Twee paviljoenen der roofvogels. In de RV : Struisvogels.

1896. De rots met herten en geiten. In de RV : spelende aap met bijzende papegaai.

1897. Kangoeroes in hun hok.

1898. Pluimgedierte, kippen, kalkoen, pauw, ganzen in de vijver. In de RV : spelende apen.

1899. Gezicht op de ingang van de dierentuin tot aan het administratiegebouw, vijver met fontein. In de RV : hertekop, arend, kemphaan, neushoornvogel en papegaai.

* * *

Ik meen dat deze herinneringen wel verdienden opgenomen te worden in de Oostvl. Zanten. En mocht een lezer de ontbrekende kaarten bezitten, hij zou aan de Bond een grote dienst bewijzen met aan de Redactie de beschrijving ervan te sturen en nog meer met ze te schenken voor de verzameling van onze Bond.⁽²⁾

G. CELIS, pr.

(2) Nota van de Redactie : De E. H. Celis gaf het goede voorbeeld en schonk zijn verzameling aan de Bond. We danken hem zeer voor deze kostbare gift.

De betekenis van de Volkskunde voor het Nederlandse volk.

De tweede helft van de achttiende en het begin van de negentiende eeuw bracht, onder veel andere nieuwigheden, het ontstaan van de folklore, of zoals wij liever zeggen : de volkskunde. Moe geworden van de salonbeschaving en een hoogmoedig rationalisme, dat het geloof met het bijgeloof wegwierp en zelf als nieuw evangelie weldra tekort schoot, hervond men onder meer bij het volk de oude natuur en eenvoud, gevoel en verbeelding, schoonheid en wijsheid, en — speciaal in het door Napoleon onderworpen Duitsland — het gezond oereigene inplaats van vreemde aanwaaaisels uit Rome en Parijs. Wat het eenvoudige boerenfolk, met de zuiverheid van onbedorven kinderen, dacht en deed, zong en vertelde, werd ontroerd waargenomen en vol ijver bijeengegaard, inspireerde bovendien menig kunstenaar tot bezielde scheppingen, die nog altijd bewonderd worden. In de cyclus **Die Winterreise** van Franz Schubert bijvoorbeeld, wordt het volkslied zó tot klinken gebracht, dat men de karigheid van Wilhelm Müller's poëzie-teksten volledig vergeet en een enkel nummer meeneemt in de daagsheid van zijn dagelijks leven.

Voorgangers waren bisschop Percy en J. G. Herder, pioniers der volksliedstudie, evenals iets later von Arnim en Brentano met hun overvolle en liefdevol verfraaide « **Des Knaben Wunderhorn** », die eerlang door Dr Harry Scheide, vanwege de « Deutsche Akademie der Wissenschaften », te Berlijn opnieuw zal worden uitgegeven.

Boven allen uit steekt de hard werkende Jakob Grimm, die — gesteund door zijn broer Wilhelm — de belangstelling voor merkwaardige volksuitingen tot een systematische wetenschap wist te hervormen.

Het is moeilijk (heeft Dr Jan de Vries eens gezegd) in een geest als die van Grimm een onderscheid te maken tussen datgene wat romantische of patriotische wortels heeft en datgene wat rechtstreeks uit zuiver wetenschappelijke belangstelling voortkomt. Want dit alles sluit bij hem zo gaaf ineen... Het is de veelzijdige geest, verbonden met een warm hart, van Jakob Grimm zelf, die plotseling aan al die tot nu toe verwaarloosde volksschatten een kleur en een fonkeling geeft, die hem zijn hele leven onweerstaanbaar geboeid hebben. Hij was het gelukskind van de sage : de aardmannetjes hadden hem een schat in handen gestopt, die er op het

eerste gezicht uitzag als een hoop dorre bladeren. Anderen vóór hem hadden wel eens een dergelijk geschenk gekregen en het achte-loos weggegooid. Maar Grimm bewaarde het in zijn trouwe handen en toen hij thuis gekomen was, vond hij louter goud.

Hadden de Grimms, en nog meer hun navolgers, de kritiekloze geestdrift der ontdekkers, voortgezet onderzoek bracht ook nu een heilzame ontzuivering teweeg. Aan de ene kant bleek de cultuur van het eigen volk in haar elementaire bestanddelen alom in Europa en ver daarbuiten min of meer terug te vinden, aan de andere kant bespeurde men dat de volksbeschaving der Westerse landen het doen moest met de afleggers der achtereenvolgende stijlperioden. Zowel de ridderballade en de troubadourslyriek als de rederijkerij en de pastorale bepaalden het door de romantiek zo verheerlijkte volkslied, dat allesbehalve een anoniem uitvloeisel bleek te zijn der scheppende volksziel. De boerse interieurkunst verwerkte, op dikwijls lompe wijze, de gothiek, barok en empirestijl. De schilderachtige klederdrachten van boeren en vissers lijken voor een groot deel achtergebleven stadsmodes, maar dan telkens naar 's lands gelegenheid gevarieerd. Daar staat tegenover, dat de officiële cultuur haar voordeel doet met het eenvoudige gegeven, dat telkens weer de kiem van nieuwe scheppingen vormt en van de « ondercultuur » afkomstig kan zijn. Er blijkt een wederzijds geven en nemen te bestaan; zowel het bijzondere als het algemene hebben in de cultuur van een volk hun onmisbare betekenis. Bovendien lijkt het feit der ontleening aan de officiële cultuur van minder betekenis dan de verwerking in de totaliteit van het volksleven.

Boven uiteengezette zienswijze, die het stramien vormt van Hans Naumann's **Grundzüge der deutschen Volkskunde**, (1922) doet de folklorist geenszins de moed in de schoenen zinken, eerder zal hij er nieuwe bezieling uit putten. De theorie van Naumann immers is niet zonder zedelijke draagkracht. Het besef van de verantwoordelijkheid der intellectuelen, wier voorbeeld langzamerhand de brede massa beïnvloedt, kan ruimschoots opwegen tegen het romantisch droombeeld zich een bewust onderdeel te weten van een geïdealiseerde volksgemeenschap (aldus Prof. De Keyser ongeveer). Ging Naumann ook in zijn anti-democratische verheerlijking van het individu te ver, zag hij dit te zeer op zich zelf en niet als een spreekbuis van de gemeenschap — (vgl. Prof. Dr Wolfgang Steinitz, **Die Volkskundliche Arbeit in der Deutschen Demokratischen Republik**, Berlijn 1953, blz. 12) — zijn verdiensten als opruimer en wegbereider zijn onmiskenbaar.

Veelbetekenend lijkt de wending, die de volkskunde de laatste ja-

ren heeft ingenomen, ondanks het bezwaar van voorstanders der oude opvattingen. In plaats van alleen of in hoofdzaak waarde te hechten aan wat verdwijnt, gaat de belangstelling mede uit — ondanks de eenzijdige «archéo-civilisation» van een André Varagnac — naar hetgeen door Van Gennep «le fait naissant» werd genoemd. Het verkeer, de wereldoorlogen, de bioscoop, de radio hebben de volkeren in nauw contact met elkaar gebracht, hebben op oude grondslagen (de «constanten» van Dr K. C. Peeters) nieuwe gebruiken doen ontstaan, die wij niet mogen veronachtzamen. Men herinnere zich de Koninginnedag, zoals die in Noord-Nederland in de verschillende stadswijken uitbundig wordt gevierd — gemeenschapscultuur van ónze tijd, die niet hoeft onder te doen voor carnaval of landjuweel.

In een recent boekje van de Waalse journalist Frenay Cid, **Nouveau Folklore** getiteld, wordt gesproken over de onbekende soldaat, schoonheidskoninginnen, de samba, ontvangsten op het stadhuis, winkelweken en andere actualiteiten. Men mag zich afvragen of dergelijke verschijnselen niet nodig getrokken moeten worden binnen de belangstellingskring van volkskundigen, die zich dikwijls mensenschuw afzonderen op rustige studeerkamers. De «big match» van eindexamencandidaten tegen hun leraren, de Ouwe Taaie en inspecteur Vlijmscherp behoren evenzeer tot de volkskunde als het papegaaischieten in Terborg, de schone Geneveva van Brabant en de streken van Tijn Uilenspiegel. In een der hoofdstukken van mijn **Volk en Dichterschap** (Assen en Antwerpen 1950) is het moderne aspect van de volkskunde met vele voorbeelden nader uitgewerkt. Van belang is ook het werk van een Dr W. Brepohl, die zich met overtuiging toelegt op de volkskunde van het Rijn-Westfaalse industriegebied (**Nederlands Volksleven**, jg. 3, blz. 13-14).

Toch is het weemoedig terug verlangen naar de harmonie van vroeger tijden niet volkomen ongemotiveerd. Men hoede zich evenwel voor overdrijving: de middeleeuwen en de zeventiende-eeuwen zouden zich de ogen uitwrijven, wanneer zij de welvaart zagen waartoe de techniek ons in staat stelt. Schaduwzijde echter is de steeds verder gaande nivellering en de uitschakeling der zelfwerkzaamheid in grote steden, opgehoopt met mensen, waar cinema, radio of stadion het passief consumeren van geperfectionneerd amusement al te gemakkelijk maken. Velen laten zich leven in plaats van zelf te leven. Dit klemmt des te meer, nu de verkorting der werkuren de vrije tijd uitbreidt. Waar moet men heen met zijn overschot aan vitaliteit? Er zijn er velen, die enkele malen per week een derderangs film ondergaan, die 's Zondags met de duizenden

juichen om de verrichtingen van twee en twintig voetballers en die zich op Hemelvaartdag laten rondrijden langs de prachtige bloembollenvelden van Lisse en Hillegom, braaf **De klok van Arnemuïden** zingend. En wie kent ze niet, de jongens en meisjes, die tot 's avonds laat rondhangen in drukke winkelstraten en die niet anders doen dan zich op een luidruchtige wijze vervelen? Zowel tijdens hun vaak troosteloos-monotone arbeid, als in hun eigen vrije tijd kunnen duizenden medemenschen nagenoeg geen zelfstandige activiteit meer ontplooiën.

De volkskundige weet hoe feestelijk en zelfstandig de jeugd zich door de eeuwen heen wist te vermaken. Vandaar zijn weemoed. Op het platteland is het dikwijls nóg zo, al is ook hier de aftakeling begonnen en gaat men zich schamen voor de eenvoudige genoegens uit een ver verleden. Een zo stemmig en dichtertlijk boek als **Oud-Achterhoeksch boerenleven** van meester H. J. Heuvel dat in 1946 werd herdrukt, zou door iemand uit onze verbrokkelde tijd, al woont hij in Oostmersum of Dinxperlo, nauwelijk meer geschreven kunnen worden.

Vrolijk en zinvol slingerden feesten en hoogtijden zich over het welverdeelde, welbestede jaar. Wel vooral in de vrolijke, openbloeiende voorjaarsmaanden beseft de volkskundige hoeveel traditionele volkscultuur er verloren is gegaan. Ontroerend mooi is bijvoorbeeld de ommeegang met de Pinksterbloem, een kleurig opgesierde jongen of meisje die, als verpersoonlijking van de herlevende natuur, omgevoerd wordt door stad of dorp. In het Friese Makum werd, tot 1832, de Pinksterblom, een jongentje van een jaar of zes, rondgedragen door een zevental grote jongens van de tegelbakkerijen. De dragers hadden hoge mutsen op het hoofd en waren potsierlijk uitgedost. De mutsen waren van gekleurd papier, liepen spits toe en er bovenop wapperden kleine vaantjes van klatergoud. Gezicht en handen der dragers waren met roet zwart gemaakt. Twee van hen droegen een ladder plat op de schouders en midden op die ladder was een tempeltje van latwerk geplaatst, waarin de Pinksterblom troonde. Het kerkvormige tempeltje, met een koepeltje in het midden, was kwistig versierd met papieren bloemen en palmgroen; in het midden hing een bel. Ook het latwerk was omwonden met papieren bloemen, en op de top van het tempeltje bevond zich een vlaggetje van goudpapier, dat groter was dan de vaantjes der puntmutsen. Onder de tempel hing een groot aantal touwen tot bijna op de grond; deze droegen dezelfde versiersels als de rest, doch bovendien stukjes glas. Het geheel was verder nog versierd met tal van uitgeblazen eieren in grote verscheidenheid

van kleur en omvang. De dragers werden voorafgegaan door twee jongens, ieder met een papieren pinksterbloem in de hand. Twee anderen liepen achter de ladder; zij hielden eveneens een papieren bloem in de hand. De rij werd gesloten door een zevende, die een mandje droeg met palmgroen, waarin het opgezamelde geld ge-deponeerd werd.

Het is te betreuren, dat een zo treffend gebruik alleen nog maar uit zichzelf schijnt voort te leven in het Noordbrabantse Cromvoirt. Daar trekt een kleine vrouwelijke Pinksterbloem, in het wit en met een krans van pinksterbloemen op het hoofd, langs de straten, gevolgd door eveneens met groen en bloemen getooide dorpsmeisjes. Bij elk huis wordt een kring gevormd en om de Pinksterbruid gedanst onder het zingen van een Pinksterliedje. Het meisje dat daarbij in een korf voor het later te vieren feest, de vruchten verzamelt, heet er de Judas. Na afloop van het feest kiest de Pinksterbloem haar opvolgster voor het andere jaar.

Maar er zijn elders tekenen van herleving, enigszins van boven af gedirigeerd. Heeft men in het Limburgse Beek in 1941 een Pinksteroptocht georganiseerd, in de fabriekplaats Hengelo trekt in de jongste tijd een fleurige stoet van in het wit geklede stadsmeisjes langs pleinen en straten, — door de fabrikant A. C. Meyling in zijn Twentse folklorefilms verdienstelijk gefotografeerd. Dit blijkt een gezonde herleving, zonder inmenging van volwassenen en zonder uitloving van prijzen. Alleen werd door de ouders het initiatief genomen, waarop de kinderen vol geestdrift gingen.

Ook zo goed als verdwenen zijn de Pinksterkronen, die hingen over de straat, de met bloemen, bont papier en uitgeblazen eieren versierde kransen, waaronder de Pinksterbruid zat in een nis van sparretakken of op een versierde stoel, met een bloemkorf op haar schoot. Een merkwaardige variant hiervan treft men nog altijd in Deventer aan. De Pinksterkroon is daar geen krans, maar een overdadig versierde hoge paal, die wordt opgericht in de volksbuurten van de oude stad. Ook op Schiermonnikoog is een soortgelijk gebruik nog altijd in ere, de zogenaamde Kalle mooi of Haneboom, bestaande uit een lange juffer met dwarslat en een grote boomtak in de top. Hoog omhoog zit in een korf de kraaiende haan, bij voorkeur een gestolen exemplaar, die na afloop van het festijn, aan de rechtmatige eigenaar wordt teruggegeven. Eveneens volop levend zijn de schoon uitgemonterde schutterijen in Zeeland, Brabant, Limburg en Gelderland, die veelal op Pinkstertwee of Pinksterdrie hun gezellige wedstrijden houden.

Ook het Westen des lands levert zijn bijdrage tot de Pinksterpret.

Men denke aan Luilak, het best bekend in Noord-Holland, vooral in de volksbuurten van Amsterdam en aan de Zaan, maar ook elders in den lande gebruikelijk. Overal waar men 's Zaterdag vóór Pinksteren een langslaper vermoedt, wordt aan de bel gerukt en klinkt het liedje :

Luilak, slaperige zak,
Vanmorgen niet vroeg opgestaan,
Je ken wel weer naar bed toegaan.

Een jongen vertelt in zijn schoolopstel dat men in Alkmaar om een uur of vier opstaat en dan is het de kunst zoveel mogelijk herrie te schoppen en mensen wakker te maken, zonder een « bink » tegen te komen. Men bindt bijvoorbeeld allemaal lege groenteblikken achter z'n fiets, en gaat met grote bellen en gongen lopen. Bij vele huizen drukt men de bel in en zet haar dan met een lucifer vast. En daarbij galmt het door de straat : Luilak, beddezak.

Men ziet het : de volle bloei der natuur gaat met een volle bloei van volksgebruiken gepaard, waarvan wij vooral bij de kinderen de resten aantreffen. Heeft het zin deze oude dingen tot nieuw leven te wekken om op zo'n manier de sleur der dagen weer fleurig en feestelijk te maken ? In veel gevallen kan dit inderdaad voorzichtig beproefd worden. Boven kwam de renaissance der Pinksterbruiden ter sprake. Ook de Luilakviering, die dikwijls ontaardt in een wilde tuchteloosheid en daarom van overheidswege wordt bestreden, kan men wellicht in rustiger banen leiden, waardoor dit gebruik met zijn toch zo opvoedende strekking, dat oorspronkelijk de verdrijving van de Wintergeest bedoelt, zich zal kunnen handhaven.

Ook andere folkloristische feesten leven voort of zullen opnieuw ingang kunnen vinden. Zie Sint-Maarten, de elfde November. Dan lopen de kinderen met fakkels rond of mooier nog met uitgeholde mangelwortels, waarin een geheimzinnig flikkerend kaarsje brandt. Ondertussen zingen ze eentonige, eeuwenoude deuntjes, vol verwachting van een kleine beloning :

Sintermaarten bisschop,
Roem van alle landen,
Dat ik hier met lichtjes loop
Is voor mij geen schande.
Hier woont een rijke man,
Die ons wel wat geven kan.
Veel zal hij geven,
Lang zal hij leven.

Zalig zal hij sterven,
't Koninkrijk beërven.
- Geef mij een appel of een peer,
Ik kom van het hele jaar niet weer.

Een vrolijk geval is de royaal versierde palmpaas, die dank zij jeugdbeweging en onderwijs zich opnieuw gaat verbreiden, tot in de villadorpen en de grote steden toe. En dan : het Paasvuur! Zullen kinderen en grote mensen er ook nu niet hun genoeg in kunnen vinden, belust als wij alle zijn op het knappen en flakkeren der rode vlammen? Aan de leiding de taak om van zo'n Paasvuur meer te maken dan alleen sensatie : men kan er bij vertellen van heidense tradities, door het Christendom in een ander kader geplaatst, en zorgen voor een passend verhaal of gemeenschappelijke zang.

En zo is er meer : denk aan de « stoetboom » — een boom volgeladen met broodjes — die Groninger kinderen krijgen, als ze voor het eerst naar school moeten; aan de meiboom waarom heen je vrolijk dansen en zingen kunt. De lectuur van een handzaam boekje als **Nederlandse Volksgebruiken bij hoogtijdagen** van Dr C. Cath. van de Graft, waaraan in deze studie het een en ander werd ontleend, en het, helaas wat onnauwkeurige, **Levende Folklore** (Assen 1953) van Jaap Kruizinga, kan vindingrijke volksleiders tot nieuwe feestelijkheden inspireren, die het oude op eigen wijze voortzetten. Voor overorganisatie dient men echter op te passen : het moet bij stimuleren blijven — de mensen gaan, als het aanslaat, uit zichzelf wel verder.

Ook andere gebieden van de volkskunde kunnen motieven leveren voor nieuw gemeenschapsleven. Een goed voorbeeld is de wedergeboorte van de volksdans. In de inleiding tot **Nederlandse volksdansen** vertelt wijlen mevrouw Sanson-Catz, hoe zij zelf en de heer A. de Koe na 1920 naar het platteland getrokken zijn, waar zij nog allerlei volksdansen wisten vast te leggen. Zij hebben deze toen verzameld in twee bundels en zo zijn de zogenaamde boerendansen — variaties van achtergebleven stadscultuur — weer naar de stad gekomen. Maar wat gebeurde er? De dansen kregen door de jaren heen een andere kledij. Al spoedig bleek dat de volksdans zich aanpast aan de omgeving, waarin hij wordt uitgevoerd en dat het niet verantwoord is, hier in te grijpen en de op het platteland ontstane dansstijl te handhaven ten koste van een vrije, levende ontplooiing van de volksdans. Het verschijnsel doet zich nu al voor, dat de stadsjeugd de dansen weer naar het platteland brengt en daar zullen zij waarschijnlijk op den duur een meer landelijk karakter aannemen. In dit verband mag opgemerkt worden dat op

een tweetal Haagse lycea (Eerste en Tweede V. C. L.), voortgekomen uit de Vrijzinnig-Christelijke jeugdbeweging, de volksdans een over het algemeen gewaardeerd onderdeel vormt van iedere feestavond, en met andere gebruiken tot de « stijl » van de schoolgemeenschap behoort.

Van grote betekenis is de verzameling van het Nederlandse lied uit alle tijden en alle gewesten. Naast het vele, dat alleen maar historisch en psychologisch van belang is, vindt men echte kostbaarheden, die dank zij een actieve propaganda gemeengoed geworden zijn van brede kringen van het Nederlandse volk. Wie denkt niet aan Mr. Jaap Kunst en zijn voor de derde maal uitgegeven **Ter-schellinger Volksleven**, waaruit het vrolijk gezang van de fiere Pinksterblom afkomstig is, dat in de Pinksterdagen veel wordt gezongen? Grote waardering verdient een gedegen onderzoeker als Dr Jop Pollmann, die met de scherpe kritiek in zijn **Ons Eigen Volkslied** en met zijn veelomvattende praktische arbeid het Nederlandse lied niet alleen allerwegen verbreed, maar ook op een hoger plan gebracht heeft. Hoe geestig onze volksliederen ook nu nog kunnen zijn, kan blijken uit een raadsel-lied van nettenboetsters van Katwijk-aan-Zee, waarvan de eerste strofe hier volgen mag :

't Was in de stad van Wenen,
Die grote handelsstad,
Waar menig een matroosje
Zijn inkwartiering had.

[Zie verder Tj.W.R. de Haan, **Spotnamen en Lieder en te Katwijk aan Zee**, in het **Leidsch Jaarboekje** voor 1953].

Niet alleen de jeugd kan zich vermaken met deze en dergelijke volkskunst, ook de artisten voelen er zich toe aangetrokken. De talentvolle chanssonnière Georgette Hagendoorn, die ook in Parijs met Franse chansons successen pleegt te oogsten, zong voor een verwend Haags publiek het verrassend-grappige :

Moeke, doar staat 'n vrijer aan de deur,
Fikedom, fikedom, fikefakderakdera,
Moeke, doar staat 'n vrijer aan de deur,
H a l l e l u j a.

De bijval was buitengewoon groot. Wijlen de heer P. Groen, die het lied opnam in zijn **Oude en nieuwe Groninger liederen** (waarvan wij eerlang een tweede uitgave zullen verzorgen), zal wel niet vermoed hebben dat enkele nummers uit zijn mooie boek het programma zouden sieren van de jeugdbeweging (ambachtsliedjes, « Molenaartjes wind ») en van een gevierd voordrachtskunstenares!

Op een eervolle vermelding maakt ook aanspraak het Haagse amateur-cabaret **De Vuurpijl** — waarin verscheidene jonge mensen optreden — dat oude volkskunst met nieuw leven vervult. Het Groningen **Pastoor zien kou*** is bij hen een zo levende scène geworden van ijverige wassende, gezellig kletsende dorpswichter, dat men het verhaspelde dialect gaarne op de koop toe neemt. Buitengewoon boeiend en meteen zeer succesvol is het volkslied-programma **Van Snotneus tot Neon** van Hetty Beck en de zeer begaafde Cruys Voorbergh — toneelspeler, kenner van klederdrachten, cabaretartiest.

Een onafzienbaar terrein vormen spreekwijzen en kleine versjes, die, vooral vroeger, het leven plachten te veraangenamen. Tegenwoordig hebben we ze, op z'n hoogst, in een boekje staan, ze behoren nauwelijks meer tot onze geestelijke bagage. Maar is niet boven Ome Henk uit de radio te verkiezen de Katwijkse vader, die de kinderen op zijn knie laat dodeinen, zingende van :

Jan, Jan.
Ik heet geen Jan.
Hoe heet je dan?
Jan Koopman.
Waar staat je huis?
Al op de sluis.
Wat hangt er uit?
Een zwaantje.
Hoe heet je vrouw?
Adriaantje.
Heb je nog een dochtertje?
Ja, ja.
Wat eet ze?
Pruimpjes en rozijntjes.
Wat drinkt ze?
Klaar watertje,
Van je tierle tierle tatertje!

Ook het volksverhaal kan ons van dienst zijn, wanneer wij onze medemensen willen opvoeden en bezig houden. Zonder franje vertelt het de oerwaarheden, de fantasieën en de angstige visioenen van het menselijk geslacht. En dan moeten wij het, als het even kan, laten horen in onvervalst dialect, — althans wat de woordenkeus en de zinsbouw betreft —; geen journalistieke woordkunst of lief geschrijf van, o, zo bezorgde paedagogen. Recht en slecht dient het te zijn, gelijk dat een volksverhaal betaamt. Voorbeelden te over

(*) Het in Vlaanderen ook zeer bekende: « De Pastoor z'n koe ». (Nota Redactie).

vindt men in J. R. W. Sinninghe's **Vijftig Nederlandse Sprookjes** en in het **Vlaamse Sprookjesboek** van Maurits de Meyer, dat nu al — gelukkig teken — zijn tweede druk beleefd heeft.

Na deze talrijke feiten en voorbeelden lijkt het ongewenst nog een lang betoog te laten volgen. De conclusie ligt trouwens voor de hand. Veel uit onze folklore heeft meer dan alleen wetenschappelijke betekenis, zal ook in de moderne samenleving gewaardeerd worden. De feesten van het jaar kunnen bouwstof leveren voor nieuwe gebruiken in nieuwe gemeenschappen, dans en lied herleven alom, en vooral het verhaal zal ons volk blijven boeien, hetzij door eigen lectuur, hetzij in de weergave van jeugdleaders, onderwijzers en ouders. Met klederdrachten (in Friesland is de gewijzigde « revival » van de streekdracht vrijwel mislukt) en met streekeigen boerderijen lijkt het er niet zo rooskleurig te staan : die zullen steeds meer het veld moeten ruimen. Toch kan men ons volk er voor interesseren door te vertellen over het hoe en waarom en over de ontwikkelingsgang, door te wijzen op de schoonheid die vergaat en die in musea, als die van Arnhem en Enkhuizen, trouw geconserveerd wordt.

Niet, als in de tijd van de Grimms, treuren wij al te zeer om de oude harmonie die verdwijnt. Hopend op de toekomst staan wij, ook als volkskundigen, middenin dit woelig heden, waaraan wij nog niet zo lang geleden een nieuw volkskundig aspect ontdekt hebben, « le nouveau folklore ». Dankbaar zijn wij, wanneer het oude en vertrouwde, door ons met liefde vastgelegd, in enigerlei vorm voortleeft bij het volk van heden, maar vol belangstelling zijn wij toch ook voor de nieuwe vormen, waarin de mensheid van nu in een sterk gewijzigde maatschappij zich uit en vreugde vindt. Waarbij wij de verwachting koesteren dat het massale en mechanische weer meer en meer plaats zal maken voor het zelfbeleefde in een niet al te grote, waarachtige gemeenschap.

Dr Tj. W. R. de Haan

In Memoriam.

Mevr. N. Van den Bossche

Op Dinsdag 20 April 1954 overleed te Strijpen Mevr. N. Van den Bossche, geboren Raphaëlle, Marie-José De Bock; zij was de echtgenote van ons medelid en medewerker, de Heer Nestor Van den Bossche. We betuigen hem, zijn zoontje en zijn achtbare familie ons diepste rouwbeklag bij dit smartelijk verlies. Hare ziel ruste in vrede.

V.

BALEGEM. — Het Doodskruis vóór het Sterfhuís.

Voorbeeld van de gewone opstelling: de rolblinden zijn naar beneden gelaten en het doodskruis — koperen kruisbeeld op een in 't zwart geschilderde stok — wordt zonder meer tegen de huisgevel nabij de voordeur neergezet.

LEEUWERGEM. — De Opstelling van het « Doodskruis ».

Het doodskruis vóór het sterfhuís wordt in een staander geplaatst. Het huís, in onderhavig geval, staat met de zijgevel naar de straatweg toegekeerd; het kruis werd dus op straat naast de inrij van het erf opgesteld.

(Zie Oostvl. Zanten, 28^e jg., 1953, bladz. 98).

De Levende Folklore van het Gewest Balegem.

(Vervolg)^(*)

V. — DE VOLKSLETTERKUNDE.

A. — Sagen.

Met de vertelselschat is het in het behandelde gewest maar armoedig gesteld. Onze zegspersonen bevestigen dat er maar weinig, om niet te zeggen niet meer, verteld wordt.

Het schaarse aantal sagen, welke wij nog kunnen opvangen hebben, pennen wij hierna neer.

De oudere generatie kent misschien nog wel vertelsels, doch de jongeren interesseren er zich niet meer aan. Zo stellen wij vast dat er sommige zegspersonen zich zelfs niet herinneren, dat er in de laatste tien of vijftien jaren nog verteld geworden is.

De tijd is voorbij, dat gans het huisgezin rond de haard 's winters luisterde naar de eenvoudige vertellingen. Heden leest men boeken, luistert men naar de radio, enz.; wie denkt dan nog aan vertellen?

Bij navraag, bijvoorbeeld, naar sagen over spoken, herinneren enkele van onze zegspersonen zich nog vaag dat deze sagen gewoonlijk handelden over iemand, welke 's avonds laat in de winter naar huis kwam. Aan een kruispunt sprong dan een gedaante te voorschijn, welke de late wandelaar achtervolgde. Deze laatste liep zo vlug hij kon om het spook niet op de rug te moeten dragen. Doch hoe de ware inhoud dezer sagen was is hun totaal onbekend.

De vertelsels welke wij nog hebben kunnen opvangen zijn de volgende. Wij geven de versie zo getrouw mogelijk weer, zoals onze zegspersonen vertellen :

Elene.

Op zekere avond kwam een persoon van de laatste trein te Zottegem de weg op naar Elene. Aan de « Kruis-Lieven-Heer »⁽¹⁾

(*) Zie Oostvl. Zanten, 28° jg. (1953), blz. 89, 138 en 167; 29° jg. (1954), blz. 16 en 55.

(1) Vóór het aanleggen (1950-1951) der provinciale baan van Balegem over Elene naar Zottegem, liep de weg over een berg juist vóór het binnenkomen van Zottegem. Op de top stonden links, komende van Balegem, enkele bomen. Aan een dezer bomen hing een kruisbeeld. Bij het aanleggen van de provinciale baan is de berg uitgegraven op de breedte der baan. Nu (begin 1952) staat het kruis, op een staak gebonden, aan de steenbakkerij gepland, gelegen links van de baan, komende van Balegem.

gekomen, juist buiten Zottegem, sprongen al met eens drie vrouwen, schoon gekleed, al dansend vóór de voeten van de late wandelaar. Bevangen van schrik kon hij niet roepen of eender welk geluid voortbrengen. Zwetend stapte hij verder en de vrouwen bleven op dezelfde afstand vóór zijn voeten dansen. Aan de eerste « kouterree » gekomen, sprong hij, zo vlug hij kon, het veld in, en was de dansende vrouwen kwijt. In één adem liep hij door de velden naar huis. Sedertdien durfde onze late wandelaar, 's avonds, nooit meer alleen van Zottegem komen.

Onze zegspersoon denkt, dat door het feit, dat onze wandelaar niet kon roepen, de vrouwen niet verdwenen, en dat eens dat hij in het veld was, deze vrouwen machteloos waren. (Hij doelt waarschijnlijk op het planten der palmtakjes, waardoor de velden gewijd zijn).

Leeuwegem.

Tussen Leeuwegem en Hillegem ligt er een beek en over die beek is er een brug. Een eindje verder staat een boerenhof : « Hof ten Berghe ». Nu, op dat hof spookte het alle nachten. Op een nacht was de duivel van op de brug der beek gesprongen op een appelboom van dat hof. De voet van de duivel stond én in de brug én op de boom gebrand. Die plaats heet nog altijd « Duivelsvoetstap ».

(Verwijzen wij hier naar een variante in Oostvlaamsche Zanten, 7e Jaargang, 1932, blz. 80 en ook in Cyr. De Vuyst, Sagen en Legendes : n° VIII, Des Duivels Voetstap).

Oosterzele.

1. — Een voerman kwam aan het Spokenbos (nu verdwenen) en zijn paarden wilden niet meer vooruit. Wat de voerman ook deed, de paarden verroerden niet. Toen de bijgeroepen pastoor ter plaatse kwam, zegde hij tegen de voerman : « Moest ge zien wat ik zie, het zou U niet verwonderen, dat uw paarden niet vooruit willen ». De pastoor zag namelijk vuur over de ganse breedte van de steenweg. Na het belezen door de pastoor verdween het vuur en de paarden trokken vooruit.

2. — Een boer zag op zekere dag een haan op klompen bovenop de nok van het dak zijner stalling lopen. De pastoor werd er vlug bijgehaald, en hij bevestigde dat het de duivel was; deze laatste verdween bij het zien van de pastoor. Naar het schijnt was die boer niet al te proper. De pastoor gaf hem de raad minstens driemaal per jaar zijn stallingen te witten en deze wekelijks te

schuren; also zou de duivel niet meer terugkeren. (Immers de duivel kan maar verwacht worden, daar waar het vuil en smerig is).

B. — Raadsels.

Volgende raadsels hebben wij in het behandelde gebied nog kunnen optekenen :

Onder de zulle
Zit er iets zonder haar, noch wulle.
(Worm, « teek »).

Er zit iets in het hout
En spreekt zo stout,
En er is niemand, die durft antwoorden.
(Pastoor in predikstoel).

Wat staat in de hemel op drie poten?
(De letter m).

Welke hoed verandert er niet van mode?
(Vingerhoed).

Er loopt iets rond het huis,
En maakt alle stappen een kruis.
(Hen).

Ik werp iets over het huis en
heb het nog vast.
(Een Bobijn garen).

Holderdebolder
Liep op zolder
Met zijn muile
Vol mensenvlees.
(Een Klomp).

Variante : Holderdebolder
Viel van de zolder,
Er is geen ene timmerman,
Die holderdebolder maken kan !
(Klomp).

Ik heb het gezien en mag het zeggen,
'k Heb er twee oopen zien leggen,
Van die twee kwam er één,
'k Laat U raden tot in 't jaar één!
(Wafelijzer — Wafel).

C. — Volksrijmpjes.

Volgende rijmpjes hebben wij gehoord :

Hedde dorst ?
Ga bij Pierke Vervorst,
Hij hee 'n hondje en 't heet Fideelke,
En 't kan piessen tot in uw keelke!
(Balegem)⁽²⁾

Oud en stijf,
En nog geen wijf;
Oud en versleten,
En nog van gene weten,
En stillekens moeten zwijgen,
Of er nog gene krijgen!
(Balegem)⁽³⁾

Christiane Vermassen,
Hondje bassen,
Hondje bijten,
Tabakschijter! (Elene).

Andrea De Smet,
Haar boter is vet,
Haar sijske is mager,
Ze is een oude benenknager.
(Elene).

A, B, C,
De katte, die ga mee,
De hond blijft thuis,
« Piep! » zei de muis,
In 't schotelhuis. (Oombergen).

D. — Typische Volksgezegden.

Behalve de reeds in de verschillende hoofdstukken aangehaalde, vermelden we nog de volgende typische volksgezegden, die men in de gemeenten van het onderhavige, zogenaamd « gewest » Balegem op de lippen van het volk nog kan horen leven.

- De benen van onder zijn gat lopen. (Zich geen moeite sparen.)
- Roken als een Turk. (Overdadig roken.)
- Liegen gelijk een tandentrekker. (Liegen zonder verpinken.)

(2) Zie ook : Oostvl. Zanten, 24^e jg., 1949, blz. 35. J. Vermeulen, Kinderrijmpjes uit Balegem.

(3) Zie ook : Oostvl. Zanten, 22^e jg., 1947, blz. 79. J. V., Volksrijmpjes uit Balegem.

- Kou krijgen van werken en zweten van eten. (Wordt gezegd van een luiaard.)
- Kakken gaat vóór bakken. (Wat het meest dringt, moet het eerst geschieden.)⁽⁴⁾
- Wie 't lang heeft, laat het lang hangen. (Die veel geld heeft, kan veel uitgeven.)
- De blok vóór 't gat kunnen slepen. (Een zaak, vooral financieel, kunnen bolwerken.)
- 't Hoog in de bol hebben. (Hovaardig zijn, niet-verantwoorde ambities hebben.)
- 't Druipt van de neus in de mond. ('t Wordt van kwaad tot erger.)
- Iemand van Pontius naar Pilatus sturen. (Iemand onverrichterzake van de ene naar de andere sturen.)
- Op een vrouw, welke kriecht en klaagt : 't is een trunte,
't is daar altijd iets aan.
- Van een dronken persoon zegt men :
Hij heeft een stuk in zijn veste;
Hij is sesiuus;
Hij is strontzat;
Hij heeft van de geit.
- Om een kopke gaan. (Een postzegel gaan kopen.)
- Van goede handgift zijn. (Geluk in de handel aan den verkoper voor de lopende dag bijbrengen, als men 's morgens zijn eerste klant is.)
- Een appeltje tegen de dorst overhouden. (Iets op zij leggen tegen den ouden dag.)
- Hij zit er warm in. (Hij beschikt over een goed fortuintje.)
- 't Is een voorloper. (Een jongen, welke primus, de eerste van zijn klas is.)
- 't Is een bijzondere. (Een meisje, dat primus is.)
- 't Gaat hem al tegen. (Hij heeft niets dan tegenslag.)
- 't Is een lange week vóór Sinksen.
- Hij heeft malchance. (Hij heeft onkans.)
- Ze gaan naar 't klooster van St. Ariaan,
Waar twee paar schoentjes aan één beddeken staan. (Ze gaan trouwen.)
- Naar de vaantjes lopen. (Naar de duivel lopen.)
- Hij heeft gedaan met zingen. (B.v. men zegt dit van een persoon die goede zaken maakte en er mee bofte, daarna door

(4) De uitdrukking is ontleend aan het bakkersleven : een natuurlijke behoefte heeft de voorrang, zelfs bij de bakkers als het deeg «aan 't opgaan» of aan 't rijzen is.

- tegenslag of andere oorzaken een lagere levensstandaard bekommt.)
- 't Is pot en panne : wordt gezegd van man en vrouw, welke in alle opzichten bij elkaar passen. B.v., als man en vrouw even gierig zijn.
 - Het is beniest, het is waar! (Wordt gezegd wanneer iemand iets verhaalt of bevestigt en tegelijkertijd een andere persoon uit het gezelschap niest.)
 - Hij boert achteruit. (Zijn zaken (of zijn gezondheid) verslechteren.)
 - 't Is tegen de dood gevochten ('t Is een hopeloos geval.)
 - Door 't oog van een naald kruipen. (Op het nippertje aan een gevaar ontsnappen.)
 - Hij zou haar (een vrouw) op de handen dragen. (Hij heeft er alles voor over.)
 - De kraaien zullen het uitbrengen. (Het is onbegonnen werk iets te trachten te verduiken, de mensen zullen het toch te weten komen.)

E. — Schimpnamen op de dorpen.

Bij het geven van schimpnamen, is ons volk, over 't algemeen, niet al te kieskeurig. Deze schimpnamen berusten : op een geschiedkundig feit, op een bijzonder voorval of op een gewoonte, waarvan de belachelijke zijde het meest in het licht gesteld wordt.

Bij het navragen naar schimpnamen, stelden wij vast dat eenieder de schimpnamen zeer goed van zijn omgeving kent en het laatst, of zelfs liever niet, over zijn eigen schimpnaam spreekt. Het is dan ook een kritiek punt geweest naar de verschillende gezegden over hun eigen schimpnaam te vragen, te meer daar voor sommige gemeenten van het gewest de schimpnamen niet al te zoetsappig zijn. Het is een feit dat de mensen er gevoelig aan zijn, wanneer ze bij hun schimpnaam genoemd worden. Pastoor Vereecke zaliger bevestigt trouwens hetzelfde in zijn bevinding opgetekend in het Liber Memorialis van de kerk te Elene. (Zie hierna, blz. 86)

Balegem.

De Balegemnaars worden met de schimpnamen «Haringeters» (ook «Haringkoppen»), «Jeneverdrinkers», «Grote Botteriken» (ook «Hoogbotteriken» en «Lomperiken») door de naburige gemeenten begroet. Ook hoort men nog de gezegden «Rijk Balegem» en «Balegemse Noen».

Aangaande de reden, welke aanleiding gaf tot deze schimpnamen, schijnen de inwoners van Balegem zelf, niets te weten.

« Haringeters » (Ook Haringkoppen.) :

Volgens J. Cornelissen — Nederlandsche Volkshumor op Stad en Dorp, Land en Volk, MCMXXIX, blz. 41 en 42. Vle deel, zou in verband met de spotnaam « Haringeters » (ook « Haringkoppen »), te Balegem zelf het volgende vertelsel gekend zijn :

Een moeder had drie dochters en die zouden gaarne, het mocht kosten wat het wilde, naar de kermis zijn gegaan. Ieder van hen moest een nieuw kleed hebben, maar het geld ontbrak. De moeder wou er niet van horen haar dochters in 't nieuw te steken, maar de oudste zei : « Wij zullen wat minder vlees eten en wat meer haring ». Dit gesprek had een vuil tong afgeluisterd en ruchtbaar gemaakt. Van daar de spotnaam « Haringeters ».

Te Elene hoort men : « Ze eten te Balegem liever haring en dit om hun een schoon kleed te kunnen kopen ».

« Jeneverdrinkers » :

Deze schimpnaam zou voortkomen van het feit, dat er te Balegem (\pm 3.500 inwoners) niet minder dan twee stokerijen waren, nl. Van Damme en Thienpont.

« Grote Botteriken » (ook « Hoogbotteriken » en « Lomperiken ») :

Volgens men te Elene verklaart, geven de Balegemnaars maar allesbehalve een vriendelijke goede dag, als men hen op straat tegen komt, en om die reden zou men hen « Grote Botteriken » noemen.

« Rijk Balegem » :

Zou in betrekking staan met de klederdracht, nl. met de tijd van de kapmantels en van de mutsen. In de zomer droeg men toen lichtere gekleurde klederen, waarbij de « neusdoek » behoorde. De neusdoek te Balegem, zou namelijk met vele en kostbare kanten versierd geweest zijn en dit was de aanleiding tot « Rijk Balegem ».

« Balegemse Noen » :

De uitdrukking « 't Is Balegemse Noen! » betekent : Middag is voorbij en het eten is nog niet klaar. « 't Zal vandaag weer Balegemse noen zijn », het noenmaal zal weer niet op tijd gereed zijn.

Volgens een volksoverlevering was er vroeger in die streek maar één enkele koster, die moest middagluiden in verscheidene dorpen, het ene na het andere. Daar die dorpen nogal ver van

elkander lagen en Balegem laatst aan de beurt kwam, was het al lang middag voorbij, eer men er de noenstond luidde. (J. Cornelissen — Nederlandsche Volkshumor op Stad en Dorp, Land en Volk, MCMXXIX, blz. 13, IIe deel).

Elene.

De « D o m m e r i k e n » van Elene.

Aangaande deze schimpnaam weet onze zegsvrouw het volgende te vertellen. Wij geven de oorspronkelijke versie :

« Over meer dan twee honderd jaren, leefden hier op een hoeve, niet ver van de dorpsplaats drie jonkheden, de gebroeders Melkebeke. Deze waren op de hoogdag mest aan 't voeren, terwijl de andere dorpsgenoten naar de mis gingen. De jonkheden, verwonderd, vroegen : « Wat is er te doen? » De dorpsgenoten antwoordden : « Weet ge niet dat het vandaag hoogdag is? » En sedertdien hebben wij de naam van « Elense Dommeriken » gekregen. »

Dit gezegde wordt bevestigd door de bevinding van Pastoor Vereecke zaliger, genoteerd in de maand December 1913 in het Liber Memorialis van de kerk te Elene. Pastoor Vereecke zaliger heeft zich als volgt uitgedrukt, nadat hij gewag maakte van de plaatsing (6-11 December 1913) van het eerste uurwerk in de kerktoren :

« Zo moet Elene voor niemand meer ten onder doen. De kerk van binnen en buiten is, voor den oogenblik in regel, de scholen maken het onderwijs regelmatig en bloeiend, de welstand der inwoners, als zij willen, is zeer voldoende. De oude schimpspreuken van vroeger zullen mogen verdwijnen. Zij waren er gevoelig aan, wanneer men zegde, dat zij niet wisten wanneer het Zondag was. (Men noemt de personen nog en duidt het hof nog aan waar men uit onwetendheid den Zondagmorgen mest voerde). Hoe laat is het? vraag het aan de Elensche dommerikken. Ik heb zelf gehoord op Velsiquekouter : Hoort het luidt elve (11 uur) op Elene dommerik. Nu niet meer Elene achter, maar Elene vóór. »⁽⁵⁾

De plaats waar « het mest voeren op de Zondag » geschiedde, bestaat nog altijd : het is de boerderij (zeer oud) tegenwoordig Lepelstraat, 1. Dit is het hof bedoeld door Pastoor Vereecke zaliger en welke bewoond was door drie oude jonkmans. Deze boerderij is tevens niet ver gelegen van de dorpsplaats : ongeveer een minuut.⁽⁶⁾

(5) Bereidwillig inedegeedeeld door Z. E. H. Van Hende, Pastoor te Elene.

(6) Zie de juiste plaats aangeduid op het plan, blz. 60 van deze ig.

Een meer logischer verklaring van de schimpnaam « Elense Dommeriken », is volgens Z. E. H. Van Hende, Pastoor te Elene, — en wij delen zijne mening — de volgende : « Elene bezit slechts sedert 6 Oktober 1902 een lagere school, dus dit jaar (1952) vijftig jaar. De Elenaars moesten vroeger school gaan naar Leeuwergem, een half uur ver. Toen bestond de schoolplicht nog niet en dat zal voor gevolg gehad hebben, dat Elene in de omtrek wellicht als ongeletterd en « dom » bekend stond. »

Te Zottegem vertelt men over « Dom Elene », dat ze daar soms de Zaterdagavond naar de kerk gaan, menende dat het Zondag is. (Zie Oostvlaamsche Zanten, 7e Jaargang, 1932, Blz. 35).

Bij J. Cornelissen — Nederlandsche Volkshumor op Stad en Dorp, Land en Volk, MCMXXIX, blz. 54, IIe deel — vinden wij : « De inwoners van Elene zijn zódanig dom, dat zij zelfs niet eens weten wanneer het Zondag is. 't Is daarom dat de koster, 's Zaterdag, 's avonds luidt om hun aan te kondigen, dat het 's anderendaags Zondag is ».

Inderdaad in de omliggende gemeenten zegt men, als het 's Zaterdagavond luidt : « Het luidt te Elene bij de dommeriken » of « Ze weten niet dat het morgen Zondag is ».

Doet een inwoner van Elene iets verkeerd, dan hoort men het courant gezegde : « Het is zienlijk dat ge van Elene zijt »!

Gebeurt er iets te Elene, dat nogal kras is, dan luidt het onvermijdelijk : « Valt het weeral voor bij de dommeriken »?

Om aan te tonen dat de inwoners van Elene niet al te slim zouden zijn, citeert J. Cornelissen — Nederlandsche Volkshumor op Stad en Dorp, Land en Volk, MCMXXIX, blz. 50 en 51, VIe deel — nog het volgende :

« In verband met de spotnaam « Dommeriken » beweert men te Balegem, dat ze te Elene zatteriken als pastoor aanstellen. De Elenaars, zo verluidt het verhaal, zaten zonder pastoor en, niet goed wetend hoe of waar aan een nieuwe te geraken en ook het wachten moede wordende, besloten ze zelf er een te gaan zoeken. Na lang en vruchteloos in de parochie uitgekeken te hebben naar iemand, die de plaats van pastoor kon bekleeden, werden ze moedeloos. Eindelijk vonden ze een man, die te slapen lag in een gracht. Daar ze naar 't dorp niet durfden terugkeren zonder pastoor, besloten ze dan maar de man een voorstel te doen.

« Zoudt ge bij ons geen pastoor willen worden? » vroeg een der afgevaardigden.

— « 't En kan niet beter zijn », antwoordde de man.

In triomf brachten ze hem naar de kerk, die vol wachtend volk was.

Daar zou de nieuwbakken pastoor de eerste hoogmis zingen en iedereen was nieuwsgierig om zijn stem te horen.

« 't En kan niet beter zijn... » Zo zette hij 't begin van de mis in.

Maar de koster was afgunstig op de nieuwe pastoor. En bij 't hooren van zoo een vreemdsoortige mis, dacht hij het middel gevonden te hebben om een klacht neer te leggen en de rare pastoor te doen afzetten.

En hij trok naar Gent, bij de bisschop.

— « Wel », vroeg deze, « hoe was dan 't begin van de mis »?

— « 't En kan niet beter zijn » antwoordde de koster.

— « Welnu », verweet de bisschop, « als 't niet beter kan zijn », wat komt ge hier dan klagen »?

En de domme Elenars mochten hun zonderlinge pastoor houden. »

Leeuwergem.

« V o r t z a k k e n » of « R o t z a k k e n ».

De meest gekende en meest verspreide schimpnaam van de inwoners van Leeuwergem is « Vortzakken » of « Rotzakken ». De andere spotnamen, welke wij opgeven, zijn minder bekend.

Volgens onze zegspersoon vindt « Rotzakken » zijn oorsprong in het feit, dat er te Leeuwergem een beeweg bestaat voor nagelgaten en zweren.

Deze schimpnaam wordt door J. Cornelissen — Nederlandsche Volkshumor op Stad en Dorp, Land en Volk, MCMXXIX, blz. 63 — IIe deel — ook vermeld, doch zonder er de oorsprong van op te geven. Wel wordt er aangehaald : « Deze schimpnaam betekent mensen, die behept zijn met koningszeer of syphilis, of door longtering aangetast zijn ». Voorwaar een allesbehalve vleien-de bepaling. Onze zegspersoon — menen wij — zal het wel aan het rechte eind hebben met zijn bepaling.

Met betrekking tot de spotnaam « Vortzakken » of « Rotzakken », verhaalt men nog het volgende, opgegeven door onze zegspersoon en ook aangehaald door J. Cornelissen — Nederlandsche Volkshumor op Stad en Dorp, Land en Volk, MCMXXIX, blz. 53, VIe deel : « Een bewoner van Hillegem komt iemand van Leeuwergem tegen en zegt : « Awel, rotzak, hoe gaat het ? » — « Goed » antwoordt de aangesprokene « sedert dat men mij « uitgelekt » heeft, ben ik weer gezond geworden. » (Men weet dat die van Herlegem (Hillegem) « Lekkers » zijn).

Daarmede was de mond van de Hillegemsche spotter gestopt. »

Tot slot geeft onze zegspersoon nog het volgende op :

Velzeke lang, Elene kort,
Leeuwegem is snottevort.

« D o m m e r i k e n . »

Als tweede schimpnaam zouden wij hebben : « Dommeriken ». Aangaande deze schimpnaam vermeldt J. Cornelissen — Nederlandsche Volkshumor op Stad en Dorp, Land en Volk, MCMXXIX, blz. 63 en 64, Iie deel — het volgende :

« Die van Leeuwegem dragen dus dezelfde spotnaam als hun geburen, de Elenaars, omdat men er, zowel als te Elene, 's Zaterdag 's avonds de klok luidt. Men verhaalt op hun rekening de volgende anecdote :

« Op zekere Zondag kwam de pastoor op zijn wandeling voorbij een huis, waar een vrouw druk bezig was met haar wasch. « Maar vrouwken » zei de pastoor « weet gij dan niet dat het vandaag Zondag is? » — « Ik meende dat het Zaterdag was » antwoordde de vrouw verwonderd, « ik wasch het hemd van mijn man om met hem morgen naar de kermis te gaan. »

's Zondags daarop vooraleer zijn preek te beginnen, zei de pastoor : « Beminde parochianen, aangezien gij niet weet wanneer het Zondag is, en bijgevolg ook niet wanneer gij van linnen moet veranderen en uw hemd door uw brave vrouwen moet laten waschen, heb ik de koster last gegeven voortaan 's Zaterdag de klok te luiden. Op dit teeken zult gij uw hemd uittrekken, opdat uw vrouw het tegen 's anderendaags kunne wasschen. »

Dit vertelseltje is nogal venijnig : het geeft immers te verstaan dat de Leeuwegemmers maar één enkel hemd rijk zijn!

« P a d d e g è s . »

Ook hebben we nog « Paddegès », spotnaam, welke zou voortkomen uit een spotrijm van Sint-Goriks-Oudenhove :

Sente-Gooreks-krouienest,
Te Strijpen es 't allerbest,
Zottegem es vergulde stoel,
Breivelde es mestpoel,
Leeuwegem es paddegès,
't Oombergen liggen ze mee hulderen buik in 't gès
Als 't keeremes es!

Een oud vrouwtje herinnert zich nog dit rijmpje. Ook wordt dit vermeld door J. Cornelissen — Nederlandsche Volkshumor op Stad en Dorp, Land en Volk, MCMXXIX, blz. 85 en 86, Iie deel.

« Z o t t e n » ?

Tot slot zou men tegen de Leeuwergemmers ook nog « Zotten » zeggen. Dit volgens J. Cornelissen — Nederlandsche Volkshumor op Stad en Dorp, Land en Volk, MCMXXIX, blz. 64, Ite deel. Daar zijn wij niets over te weten gekomen.

Oombergen.

De « G e r s b u i k e n ».

Onze zegspersoon schijnt niet te weten, vanwaar de schimpnaam « Gersbuiken » zou vandaan komen.

Volgens J. Cornelissen — Nederlandsche Volkshumor op Stad en Dorp, Land en Volk, MCMXXIX, blz. 73, Ite deel — zouden de inwoners van Oombergen « Gersbuiken » (=Grasbuiken) genoemd worden, omdat zij, naar het schijnt, de gewoonte hebben met de kermis, na het noenmaal, plat op hun buik in 't gras te gaan liggen, om een slaapje te gaan doen.

Willen die van de naburige dorpen iemand van Oombergen woedend maken, dan hoeven ze, maar te zeggen : « Gersbuik, uwen buik is groen! »

Een spotrijm vermeldt :

Te Oombergen liggen ze mee hulderen buik in 't ge(r)s
Als 't kermes es!

(Zie hierboven onder Leeuwergem).

Oosterzele.

« G r o e n b u i k e n . »

De inwoners van Oosterzele hebben twee schimpnamen : « Groenbuiken » en « Hoveerdigaards ».

Aangaande de naam « Groenbuiken », kan onze zegspersoon niets verklaren.

« H o v e e r d i g a a r d s . »

« Hoveerdigaards » zou in betrekking staan met de klederdracht en dateren (evenals te Balem) van in de tijd der kapmantels en der mutsen. De boerenklederdracht te Oosterzele had niets bijzonders tegenover die der andere gemeenten, tenzij dat de « neusdoek » er omzeggens niet gedragen werd. De Oosterzelenaars vonden een « neusdoek » te gemeen, ze waren te hovaardig om een « neusdoek » te dragen, vandaar de naam « Hoveerdigaards ».

Om dezelfde reden hoort men ook het gezegde : « H o v a a r d i g O o s t e r z e l e ».

Scheldewindeke.

«Platte Beurzen.» of ook «Langharigen.»

Alhoewel het meer dan overbekend staat, dat men de inwoners van Scheldewindeke de «Platte Beurzen» noemt, omdat ze «veel van hunne neus maken», en maar weinig oordjes te verteren hebben, — zie J. Cornelissen : Nederlandsche Volkshumor op Stad en Dorp, Land en Volk, MCMXXIX, blz. 44, IIe deel — en ook «Langharigen», omdat ze geen geld hebben om hun haar te laten snijden, zoals men in 't omliggende beweert, — zie J. Cornelissen : Nederlandsche Volkshumor op Stad en Dorp, Land en Volk, MCMXXIX, blz. 46, VIe deel — dus in feite twee en dezelfde thema's, beweert onze zegspersoon, dat deze twee schimpnamen weinig of niet meer bekend zijn, althans toch te Scheldewindeke zelf.

Merken wij op dat in de omliggende gemeenten het eerst van de «Platte Beurzen» gesproken wordt, alvorens de volgende schimpnaam te noemen.

«Groene Buiken.»

«Groene Buiken» zou, volgens onze zegspersoon, te Scheldewindeke de hedendaagse of de meest recente schimpnaam zijn. Deze is slechts een twintigtal jaren oud en schijnt zijn ontstaan gevonden te hebben in het voetbalspel. De Club V. V. Windeke steekt zijn spelers in witte broeken en zwarte truien. Bij het uitsliepen op het plein gebeurt het vaak, dat de witte broekjes er van voor groen uitzien, en de spelers kwamen met een «groene buik» van het plein! Merken wij op dat J. Cornelissen — Nederlandsche Volkshumor op Stad en Dorp, Land en Volk, MCMXXIX, blz. 46, VIe deel — deze schimpnaam opgeeft, doch zonder meer.

Velzeke-Ruddershove.

De inwoners van Velzeke-Ruddershove hebben drie schimpnamen : «Bedelaars», «Beneknagers», en «Vechters» (ook «Moordenaars»).

«Bedelaars.»

Over de eerste naam «Bedelaars» weet onze zegspersoon niet heel juist de oorsprong te vermelden. J. Cornelissen — Nederlandsche Volkshumor op Stad en Dorp, Land en Volk, MCMXXIX, blz. 87, IIe deel — vermeldt het volgende :

«Te midden van de «Zotten» van Zottegem, de «Dommeriken» van Elene en de «Lekkers» van Hillegem, ligt een dorp,

door de schooiers bewoond. 't Is Velsike. De mensen aldaar hebben het middel gevonden om te leven zonder werken : zij bedelen, of liever, zij bedelden vroeger, zegt men.

Volgens de overlevering schooide in de oude tijd er alleman. Op zekere dag ontmoette een bedelaar van Velsike op zijn ronde een werkman, die aan de oogst arbeidde. « Mijn vriend », vroeg hij hem, « hoeveel wint ge met dat zwaar werk »? Daar de lonen in die tijd zeer laag stonden, antwoordde de andere : « Ik win twee en dertig cents en half, gelijk iedereen. » — « Wel », zei de bedelaar, « ga met mij mede. Ik geef u 'nen frank en de kost ».

« B e n e n k n a g e r s . »

Met betrek op « Benenknagers » hoort men : « Ze moeten benen knagen uit armoede »!

« V e c h t e r s » of « M o o r d e n a a r s ».

Aangaande « Vechters en Moordenaars », geeft onze zegspersoon hetzelfde op als J. Cornelissen in « Nederlandsche Volkshumor op Stad en Dorp, Land en Volk », MCMXXIX, Ite deel blz. 87 : « Die van Velsike heten ook « Vechters », erger nog « Moordenaars », ter oorzaak van de talrijke vechtpartijen, waarin ze betrokken zijn of waren, of ook misschien omdat de beruchte roverskapitein Jan de Lichte de 21-2-1720 er het licht zag. »

F. — Volkshumor.

1. — Enkele persoonlijke spotnamen.

Hetgeen wij noemen een persoonlijke spotnaam, wordt in de volkstaal « bijlap » genoemd. In vele gevallen gaat de « bijlap » van de ouders over op de kinderen, zelfs tot op de kleinkinderen.

Gezien de hierna volgende bijnamen gegeven worden aan personen, welke nog in leven zijn, vermelden wij met opzet niet de naam der gemeente, waar wij ze gehoord hebben :

Germaine Tute : heeft, als ze kind was, lang met een fopspeen, een « tute » in de mond gelopen.

Boer Litre : dronk op café altijd twee demi's met ne keer, hij dronk een liter.

Zulma Poep : heeft een groot « achterkasteel ».

Sies Leute : heeft de meeste « leute », het meeste plezier, als hij zat is.

Richard Spoele : spreekt van anders niet « dan van zijn kele te spoelen ».

- Remi Papkoker : Remi's moeder kookt veel pap en Remi vraagt altijd een telloor, « als hij gekookt is ».
- Richard Loeder : sprak zijn kinderen aan met : « Mijn loederkens » Zo noemen ze thans zijn zoon « loeder » en de dochters « loederinnen ».
- Jef Turre : zijn vader was Gust Turre, omdat hij altijd met een « turre »⁽⁶⁾ op zijn hoofd liep.
- Sylvain Moppi : deed in « zijn jonge tijd » aan toneel. In een toneelstuk was hij Moppi en heeft de naam blijven behouden. Sylvain is tegenwoordig herbergier en zijn café heet Moppi.
- Gerard Truile : zijn vader trok zijn kledingstukken aan flarden, als hij dronken was; hij trok « zijn dingen aan truilen ». Heden noemt men de zoons Truilen's Gerard of Gerard Truile en Jef Truile.
- Pier z'n Dikke : Jef zijn grootvader heette Pier en sprak zijn zonen aan met « Mijn dikskens ». Eerst werd Jef zijn vader en nu Jef zelf genoemd : Pier z'n Dikke.
- Richard Plak : Richard is plafonneur, in de volkstaal : plakker.
- Emiel Keite : Zijn vader was haringventer en prees zijn waren aan met : « Goede haring met een grote keite! »

2. — Enkele humoristische gezegden.

Men zegt :

- van iemand die in één teug zijn glas bier uitdrinkt : « er zitten geen graten in ».
- van iemand die veel drinkt : « Hij heeft zijn vinger niet van doen ».
- wanneer iemand niest : « God zegent U met een half millioen ».
- als men te biechte gaat : « 'k Ga 't hem nog ne keer zeggen ».
« 'k Ga mijn paksken afgeven ».
- tegen een lange manspersoon : « Een lange zwiep, een lange lo ».
- tegen een lange vrouw : « Een lange perse, een lange kalle ».
- bij de vraag : Hoe gaat het? — wordt er geantwoord : « Goed, mager en taai ».

(7) Turre = spitsvormig hoofddekseel in wollen saai, heeft de vorm van een slaapmuts en gewoonlijk is de kleur van de saai bruin.

- op de humoristische vraag : « Comment ça flikkere? », wat wil zeggen « Hoe gaat het? », volgt dan het antwoord in dezelfde toonaard gehouden : « Van langs om dikkere »!
- als een kleine jongen met een snotneus loopt, zegt men hem :
 - « g' Hebt de pastoor zijn kaarsen gestolen »!
 - of : « We zullen de kaarsen eens aansteken »!
 - of : « Snottebelle », soms ook « Snottebellemie »!
 - of ook nog : « g'Hebt de koster zijn wieke gestolen »!
- als een kind de hik heeft, luidt het : « g'Hebt iets gepakt van het mijne »!
- als een klein meisje in de spiegel kijkt, wordt haar toegevoegd : « Ge kijkt in de duvel zijn gat ».
- Bij de vraag « Hebt gij Christus zijn paard gekend? » zal de toegesprokene, die met de vraag niet gediend is, wel eens antwoorden : « Neen, want 't was een ezel gelijk gij! »
- als het jaar op zijn einde loopt hoort men het volgende, waarvan het inleidend gezegde wel iets van een ondeugende strik vraag heeft, om de toegesprokene beet te nemen :
 - « 't Is een vogel voor de kat!
 - Wie?
 - Het oude jaar »!
- of een variante (met ondervarianten) op hetzelfde thema :
 - « Hij ligt op sterven! »
 - of : « Die sukkelaar heeft het ver zitten! »
 - of : « Zeg, hij wordt mager, he »?
 - Wie?
 - De almanak! »
- over de veldwachter, die graag een pintje drinkt, gaat de spreuk : « Wil uw kalf niet drinken, heet het champetter! »

(Wordt voortgezet).

M. BROECKHOVE.

Personalia.

Prof. Dr P. De Keyser vereremerkt.

Naar wij met genoegen vernemen, werd aan onze erevoorzitter Prof. Dr P. de Keyser het ereteken van grootofficier in de orde van Leopold II, « ter beloning der diensten bewezen aan het Vaderland », toegekend. We wensden hem hartelijk proficiat met deze welverdiende onderscheiding.

Het Bestuur.

Huldebetoon Fernand Van Es.

Op Zondag 28 Maart 1954, greep in de conferentiezaal van het Stadsarchief te Gent, vóór de lezing die door Prof. Dr Foncke, over « Toverformulen » zou worden gehouden, de huldinging door de Bond der Oostvlaamse Folkloristen plaats van hun voorzitter, de Heer Fernand Van Es, ter gelegenheid van zijn zestigste verjaardag.

Al onze getrouwen waren opgekomen. Naast de Heer Van Es mochten we ook de aanwezigheid van Mevrouw Van Es verwelkomen.

Ondervoorzitter Mter Jos. Vermeulen begroette namens de Bond de gehuldigde, en zei o.m. :

« De trouwe leden weten door het verschenen Van Es-nummer van Oostvlaamsche Zanten dat Voorzitter Fernand Van Es de kaap der zestig veilig heeft omzeild, maar daarnaast ook dat hij het er op aangelegd heeft om die vier en twintig karaatse waarheid van zijn diamanten leeftijd te verdonkermanen. Zo komt het dat we wat laat op het seizoen met onze felicitaties komen aanzetten; maar toch nog altijd binnen de grenzen van het « tempus acceptabile », want de volgende mijpaal is nog niet achter de rug, alhoewel reeds tamelijk goed in 't zicht. »

Nadat hij even, op humoristische toon, allusie had gemaakt op het feit dat de gevierde in de maand April te Gent, werd geboren, waardoor hij, bij de « verzendings »-poging van zijn vrienden, misschien aan een ingeboren « macht waaraan hij niet kon weerstaan » had gehoorzaamd en ook de getallensymboliek bij zijn geboortjaar had te pas gebracht, schetste spreker, verwijzend naar het ooggetuigeverslag, dat Prof. de Keyser in een vorig nummer van Oostvl. Zanten liet verschijnen, de jeugdijaren van de Heer Van Es en ging dan verder :

« In Kongo maakte hij gedurende de eerste wereldoorlog de beide koloniale veldtochten mede en zijn indrukken hierover heeft hij in zijn geschrift : « De rol der Belgen in Afrika » neergelegd. Reeds bracht hij ook in zijn bagage waardevolle folkloristische gegevens uit het zwarte land mede.

Eens de oorlog voorbij, heeft F. Van Es zich met hart en ziel aan zijn taak als opvoeder in verschillende steden van het Vlaamse Land, en zelfs van over de taalgrens, zoals dat toen met jongere leerkrachten gebruikelijk was, gewijd, tot hij zijn carrière als bestuurder van de Middelbare School te Lokeren zou beëindigen. Ook « Taalbloei », vrucht van zijn opvoedkundige interesse, waarin de voorkeur van schrijver voor de studie van het gesproken woord, op de mond van het volk opgevangen, van uitdrukkingen en spreekwoorden verder naar voren treedt, zou van de folkloristische uitslag van steller's psyche weer blijk geven.

In 1919-1920 wordt de Heer Van Es, gehecht aan de Rijksmiddelbare

School te Sint-Niklaas. In die stad, hoofstad van het Soete Waasland, — vandaar misschien zijn blijvende belangstelling voor dat land, dat in zijn bebroond Waas Sagenboek een uiting te meer heeft gevonden — vond hij in Mejuffer Maria Stevens, waarmede hij op 7 Aug. 1920 in het huwelijk trad, zijn uitverkoren levensgezellin, moeder van zijn huisgezin, die hem zijn leven lang trouw ter zijde stond. Het is ons een eer Mevrouw Van Es in deze hulde te kunnen betrekken. Mag ik haar dan verzoeken, als blijk van waardering en hulde van wege de folkloristen, die misschien soms wel wat veel beslag op haar echtgenoot hebben durven leggen, deze bloemen te willen aanvaarden. »

Hierop werd door de Heer Lic. M. Daem, beheerder, een fraaie ruiker anjelieren aan Mevrouw Van Es, die innig dankte, overhandigd.

« Mijnheer de Voorzitter, ging de ondervoorzitter voort, gij behoort nog tot de generatie van die Vlamingen van vóór '14, die geen grotere ambities kenden dan vooraan te staan in de ontvoogdingstrijd van hun volk en die als culturele werkers op alle gebied hun bedrijvigheid wilden ontwikkelen. Zo waart gij ook een regelmatige deelnemer aan de vruchtbare Vlaamse Wetenschappelijke Kongressen. Onder meer ook aan het achtste Filologencongres, dat in 1926 hier te Gent werd gehouden.

Het is daar, in de afdeling Folklore, dat gij uw thans « historische » oproep liet weerklinken om onder de Oostvlamingen een Bond van Folkloristen te stichten. En onmiddelijk zaagt ge breed, er moest ook een tijdschrift, een boekerij, een opzoekingsdienst komen. Uw oproep kwam te goeder stonde en vond sukses. Want drie weken later op 2 Mei 1926 kon de bond reeds kant en klaar met statuten en al van wal steken. Het blijft uw groote verdienste de eerste stoot te hebben gegeven. Wij, dat zijn de medewerkers van het eerste uur, zowel als die van de « tweede en de derde generatie », blijven u er zeer dankbaar om. En daarom, U zult het begrijpen, wilden we op onze beurt toch ook eens « vaderkenschap » vieren. »

Daarna herinnerde spreker aan de prestaties van de gevierde als eerste toegewijde sekretaris van de Bond, hoe hij naderhand in zijn werkkamer zich een schat van folkloristische gegevens wist samen te brengen zodat hij voor velen een vraagbaak werd, vooral voor wat de folkloristische bibliografie betreft.

« Maar toen de Bond onder de oorlog een moeilijke periode doormaakte en op u beroep deed, vond hij u onmiddelijk bereid om bij te springen. Zo werd gij de tweede voorzitter van onze vereniging. Dit is nu ook al weer 14 jaar geleden. Ook dat zijn wij in de Bond niet vergeten.

Ge waart een goede kapitein, al was het een moeilijke successie die gij overnaamt van thans onze gewaardeerde erevoorzitter, Prof. De Keyser. Sedert uw aanstelling hebt gij reeds twaalfmaal bij onze statutaire vergaderingen, het openingswoord gesproken. De eerste maal in 1942, toen we 't jaar daarvoren voor de allereerste en allerlaatste keer onze statutaire bijeenkomst hadden moeten overslaan.. En uw woord klonk van meet af aan vastberaden en doortastend : « Wij zullen handhaven, spijs alle moeilijkheden! » Dat woord hebt gij gestand gedaan en wij, uwe medewerkers, zijn fier en blijde daarin, allen, naast u te hebben gestaan. »

Spreker herinnerde aan des Heren Van Es streven om de gedachtenis aan Alfons De Cock in ere te houden, zowel als die van andere voorgangers en aan zijn vele bibliografische bijdragen.

« In Augustus 1940 wordt gij tevens hoofdredacteur van « Oostvlaamsche Zanten ». Ik heb al die tijd sindsdien mede in de keuken gezeten; ik weet er dus van mee te spreken van de moeilijkheden die de tijd meebracht, zowel als van uwe bestendige bezorgdheid om steeds de abonneenten goede kost op te dienen, dit is een gedegen en gevarieerd menu en zonder dat er een haar in de geserveerde saus zou te vinden zijn, dit is een tekst zonder drukfouten!

Uw medewerking aan Oostvl. Zanten bedraagt reeds 52 grotere en kleinere bijdragen, plus 171 boekbesprekingen; daarnaast zijn van de Oostvl. Folklor. Bibliografie — een unicum, voor zover ik weet, in de folklor. literatuur — reeds 17 afleveringen verschenen. En meer dan ooit heb ik hier de gelegenheid om, zoals de volkszeg luidt, te zeggen: « En daarachter komen er nog! »

Even werd de nadruk gelegd op de richting van 's voorzitters belangstelling: het vertelgoed, sagen, legenden en volkshumor en anderzijds ook de volksgebakken, of in andere woorden: het sneuvelgoed; werden de vele lezingen gememoreerd door de gevierde in onze volksvoordrachten gehouden en ten slotte op zijn medewerking aan een dertigtal periodieken en tijdschriften geweest. Een bestendige folkloristische bedrijvigheid, inderdaad.

Na ook nog een lans gebroken te hebben voor een Oostvlaams Openluchtmuseum, — niet genoeg immers kan worden herhaald dat, zoals de Heer Van Es het in een van zijn toespraken zegde, het openluchtmuseum een Oostvlaams initiatief is, — besloot de ondervoorzitter:

« Na nogmaals te hebben gewezen op uw joviale leiding van Bond en Bestuur, op uw werkkraft, uw bestendige toewijding aan de belangen van de Folklore, zeggen uw vrienden U van harte dank voor het gepresterde, feliciteren zij U ten zeerste met uw zestigste verjaardag en wensen U nog vele, lange en vruchtbare jaren.

Ten bewijze waarvan en ter blijvende herinnering aan deze heuglijke stonde heb ik diensvolgens de eer en niet minder het genoegen U, mijn waarde Heer Van Es, een ingebonden prachtexemplaar van het Van Es-nummer van Oostvlaamsche Zanten op Japan's papier gedrukt aan te bieden. De opdracht voorenaan aangebracht luidt als volgt:

Bij gelegenheid van zijn zestigste verjaardag wordt aan de Heer Fernand Van Es, voorzitter van de Bond der Oostvlaamse Folkloristen, Hoofdopsteller van Oostvlaamse Zanten, dit huldeexemplaar uit vriendschap en waardering aangeboden.

Hij leve lang onze Voorzitter Fernand Van Es! »

Het door kunsttekenaar Jos. Bultynck sierlijk verluchte exemplaar werd hierop door de ondervoorzitter aan de ontroerde Heer Van Es, onder luid handgeklap der aanwezigen, overhandigd.

Hierna nam de Heer Prof. Dr Foncke, voorzitter van de Nationale Commissie voor Folklore, Vlaamse afdeling, het woord :

Zeer Geachte Heer VOORZITTER,

Mijn medeleden van de Vlaamse Afdeling van onze Nationale Commissie voor Folklore hebben mij opdracht gegeven hier te bevestigen hoe zij met het meeste genoegen hebben vernomen dat U ter gelegenheid van Uw 60ste verjaardag een verdiende hulde wordt gebracht. Van harte wensen zij zich daarbij aan te sluiten en het is uit hun aller naam dat ik hier de uitdrukking van hun grote waardering en oprechte achting kom aanbieden.

Wij weten immers dat Gij Uw plaats moogt opeisen onder de degelijkste en vruchtbaarste beoefenaars van de volkskundewetenschap in Vlaanderen. Wij weten allereerst dat Gij de voortreffelijke voorzitter zijt van Uw zeer werkzame « Bond der Oostvlaamse Folkloristen » die Gij op voorbeeldige wijze leidt, bezadigd steeds en steeds vriendelijk, maar ook met vaste hand; weshalve Uw kring de folklorestudie terdege dient en vooruit helpt. Wij weten ook dat Gij sinds jaren een warmkloppend hart voor onze wetenschap overhebt en tijd noch inspanning schuwt, wanneer het geldt te harer verdediging of voor haar opbloeit in het krijt te treden.

Wij kennen verder Uw talrijke publikaties van folkloristische aard en we benuttigen ze volgaarne — Uw « Waasch Sagenboek » bijv. — als volledig te betrouwen studiemateriaal. Wij zijn U oprecht dank verschuldigd om Uw zorgvuldig met monnikengeduld voltrokken werk — gelijk Uw « Inhoudstafel » op de XXV eerste jaargangen van Uw bloeiend tijdschrift « Oostvlaamsche Zanten », — dat ons dikwijls bij opzoekingen een niet te overschatten hulp biedt.

Wij weten ook af van Uw toegewijde zorg voor het op peil houden van het Museum voor Folklore alhier te Gent, zodat Gij er mede voelbaar de hand aan hebt, indien het als voorbeeld mag worden geciteerd voor gelijkaardige inrichtingen in Vlaanderen en geheel het land.

Wij weten dat Uw volkskundige beslagenheid behalve op een vlijtig verworven belesenheid veelal berust op persoonlijke ervaring. Want 's levens loop liet U in onderscheiden gewesten van ons Belgenland verblijven. Hij voerde U zelfs naar andere luchtstreken, tot aan de evenaar. Zo kunt Gij bogen op een niet alledaagse volkenkundige kennis, omdat Gij, waar ook, Uw dagen altijd sleet met open oog en gespitst oor voor het doen en laten van de mensen van Uw wisselende omgeving.

Uw ethnografische onderlegdheid verstevigt merkkelijk Uw folklorekennis, te meer daar Gij deze steeds ontwikkelt met de echt wetenschappelijke zin en de nauwgezette aandacht, die Gij volgens het onomwonden oordeel van Uw toenmalige overheden, Uw collega's en Uw oud-leerlingen dag aan dag te pas bracht in de uitoefening van Uw leraarsambt.

Ten eerste waarden wij het dat Gij U moedig en volhardend hebt gewijd aan de weinig dankbare taak van boekbeoordeling en -bespreking van andermans folkloristisch werk, die, U stellig meer dan Uzelf lief is, weghoudt van eigen, scheppende uiteenzettingen. Uw boekrecensies en critieken verwerven ieders volle bijval, omdat ze steeds de stof verdiepend en verruimend zijn gesteld, daarbij altoos ernstig en eerlijk en vooral opbouwend van aard.

Om dit alles, zeer geachte heer Voorzitter, slaan ook de leden van onze Nationale Commissie voor Folklore Uw verdiensten zeer hoog aan!

Gij zet met sukses de reeds lange reeks voort van de mannen uit de

Vlaamse onderwijswereld, aan wier onverdroten bemoeiingen de folklorewetenschap bij ons zoveel is verschuldigd : Alfons de Cock, August Gittée en Isidoor Teirlinck uit de eerste generatie ... Prof. Maurits Sabbe na hen.. wijlen Prof. Jan Gessler in onze tijd.

Het weze U verleend nog vele jaren met ongefnuikte werklust en vruchtbare werkkraft aan de dienst van onze geliefde wetenschap te mogen wijden. Dankbaar bij voorbaat en inzonderheid erkentelijk om al wat Gij haar ten goede reeds hebt verricht, wenst de Vlaamse Afdeling van de Nationale Commissie voor Folklore het U uit de grond des harten toe...

Toen de toejuichingen waren verstild, kwam daarop de gevierde aan het woord, die, na eerst diep ontroerd lucht gegeven te hebben aan zijn gevoelens van erkentelijkheid voor al de blijken van sympathie, die hem betoond werden, de vergadering vooral bedankte omdat zijn echtgenote betrokken werd bij deze hulde, wat ze wel verdiend heeft, vooral om de trouwe steun, die ze hem verleende bij het volbrengen van zijn dagelijks kultureel werk.

Hij bedankte ook Prof. Dr R. Foncke, ondervoorzitter en afgevaardigde van de Nationale Commissie voor Folklore, voor de belangstelling die deze hoogste instantie op folkloristisch gebied in België voor zijn zanterswerk betoonde en verzekerde hem dat de Commissie steeds op de medewerking van de Bond mag rekenen, wanneer zij er beroep op zal doen voor folkloristische enkwesten of andere folkloristische aangelegenheden.

Ten laatste en niet het minst ging zijn dank naar ondervoorzitter M. J. Vermeulen, voorzitter van de Museumcommissie, voor het vleidend overzicht door deze gegeven van zijn activiteit achtereenvolgens als secretaris en voorzitter van de Bond. Hij bracht hulde aan al degenen, die van het eerste uur af met toewijding hebben meegewerkt aan de groei en de bloei van de Bond en memoreerde ontroerd de verdienstelijke overleden leden.

Hij sprak in dezer voege verder :

« Zestig jaar! Dit betekent een mijlpaal op de lange levensweg, mijlpaal die velen zelfs niet bereiken. Het ogenblik is nu wel gekomen om eens eventjes te blijven staan, eens om te kijken en de afgelegde weg te overzien. Talrijke herinneringen wellen dan op : blijde en droeve. Maar kom, laten wij de moed niet verliezen, verder staan immers nog mijlpalen,, die wel moeilijker, maar toch te bereiken zullen zijn. Laten wij stil voortdoen, alsof er niets gebeurd was en niets gebeuren zou! We zijn toch maar een schakel! Laten wij walsen! Voulez-vous valser, grand père? »

Op humoristische wijze vertelde gevierde hoe hij zestig jaar werd en ook hoe hij tot de studie van de volkstaal en van de volkskunde gekomen is, vooral onder de invloed van leraars als ere-inspecteur O. Van Hauwaert en Mts. Basse, aan het Atheneum, L. Lambrechts en Prof. J. Vercoullie, aan de Rijksmiddelbare Normaalschool te

Gent. Prof. J. Vercoullie was het die hem met het werk van Alfons de Cock bekend maakte. De Cock's werken zouden zijn initiatie als folklorist voltrekken.

De studie van de folklore heeft hem leren beseffen dat alle mensen broeders zijn, omdat de menselijke psyche in haar essentie overal dezelfde is, zowel bij de primitieve als bij de beschaafde. Ze heeft hem ook geleerd verdraagzaam en humanistisch te denken en te handelen, en te leven naar Christus' stelregel : « Bemin Uw evennaaste gelijk Uzelf! »

Het was een hulde, die in de gewenste intieme atmosfeer verliep en de beste heugenis zal nalaten. En dan was het « Repos Ailleurs ». Onmiddellijk daarna stond de Heer Van Es reeds recht om zijn voorzittersfunctie te hernemen en Prof. Dr Foncke het woord te verlenen. Nog eens, Waarde Voorzitter, ad multos annos!

Alfons de Cockfonds.

PRIJSVRAAG 1955.

De Bond der Oostvlaamse Folkloristen schrijft in 1955, ten laste van zijn Alfons de Cockfonds, de volgende prijsvraag uit :

Gevraagd wordt :

Een in het Nederlands geschreven studie, van ten minste 64 blz. van 42 regels met 62 lettertekens, over :

Volkshumor: Een studie over de naijver tussen twee gemeenten gelegen in Oost-Vlaanderen en zijn weerslag op de volkstaal en de volksletterkunde (spotnamen, spotrijmen, spotverhalen, spotliederen en -gedichten, spotprenten, zinnebeeldige voorstellingen, enz.). Gebeurlijk kan ook in aanmerking komen de naijver tussen een gemeente uit Oost-Vlaanderen en een uit West-Vlaanderen.

Enkel handschriften, leesbaar geschreven of getypt van nog niet uitgegeven studiën komen in aanmerking. De auteur zet zijn naam niet op zijn werk, hij voorziet het echter van een kenspreuk, die hij, met opgave van naam en woonplaats, gesloten in een omslag, met dezelfde spreuk als opschrift, herhaalt.

De manuscripten moeten vóór 31 December 1955 gestuurd worden naar dhr. L. Verlodt, secretaris van de Bond der Oostvlaamse Folkloristen, Zalmstraat, 69, te Gent, onder vermelding : Volkshumor.

De uitgeloopte prijs bedraagt 1.500 fr.

In geval geen enkel werk aan de vereisten voldoet, kan de keurraad aanmoedigingspremiën toekennen.

De beslissingen van de jury zijn zonder beroep en het bekroonde werk wordt eigendom van de Bond der Oostvlaamse Folkloristen.

De Secretaris,
L. VERLODT.

De Voorzitter,
F. VAN ES.